

**פורום הרצליה לגיבוש תפיסת הביטחון**  
במכון למדיניות ואסטרטגיה (IPS)  
בית ספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה  
המרכז הבינתחומי הרצליה

סדרת ניירות מדיניות ואסטרטגיה

# עיונים בתפיסת הביטחון של ישראל

בעריכת אלכס מינץ ושאול שי

2014

# הצורך בגיבוש מחדש של תפיסת ביטחון לישראל

## אלכס מינץ ושאל שי

מרץ 2014

### פורום הרצליה לגיבוש תפיסת הביטחון של ישראל

המכון למדיניות ואסטרטגיה

בית ספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה

נייר מדיניות #1

#### רקע

תפיסת הביטחון של ישראל עוצבה בראשית שנות ה-50 ע"י ראש הממשלה ושר הביטחון דאז, דוד בן גוריון. תפיסת ביטחון זו לא גובשה לכדי משנה סדורה ומחייבת ונותרה בבחינת תורה שעיקרה היו מקובלים על הממסד הביטחוני – מדיני של מדינת ישראל במהלך כל שנות קיומה.

תפיסת הביטחון כפי שהוצגה על ידי בן גוריון, מניחה כי קיימת א-סימטריה בסיסית (בהיבטים הגיאוגרפיים, הדמוגרפיים ובהיקף המשאבים הכלכליים), בין מדינת ישראל לבין העולם הערבי והמוסלמי הסובב אותה. הנחה יסודית בתפיסה היא כי מדינת ישראל לא תוכל לעולם לגבור על נחיתותה הכמותית מול מדינות ערב, שכן הדבר הקובע את התוצאה של סכסוך ממושך וארוך הוא הפוטנציאל העומד לרשות הצדדים ולא דווקא כוחם ברגע נתון.

כפועל יוצא מכך, ישראל צריכה, על פי תפיסה זו, להשיג השלמה של מדינות ערב עם קיומה. על ישראל להביא את הצד ערבי למסקנה כי אין שום דרך מעשית להביא להשמדת מדינת ישראל וזאת באמצעות בניית "קיר ברזל" של עוצמה צבאית ומדינית, כפי שזאב ז'בוטינסקי הציע עוד בשנות העשרים של המאה שעברה.

#### ניסיונות קודמים לעדכון תפיסת הביטחון של ישראל

מאז גובשה תפיסת הביטחון בשנות ה-50, נעשו מספר ניסיונות לעדכנה. האלוף ישראל טל ז"ל, פרסם ב-1998 את ספרו: בטחון לאומי, מעטים מול רבים. בספרו הוא סוקר את התפתחות תפיסת הביטחון של ישראל ומצביע על העדכונים הנדרשים אל מול המציאות של שנות ה-90.

ב-1998 התבצעה עבודת מטה רחבת היקף בהוראת שר הביטחון יצחק מרדכי לעדכון תפיסת הביטחון. הוקמו מספר צוותי עבודה שאת פעולתם ריכז האלוף דוד עברי ותוצרי הפרויקט אוגדו ב-5 כרכים. ברם, תוצרי עבודות הוועדה לא הוצגו לקבינט ולא אומצו כתפיסת ביטחון לאומית.

ב- 2006 הגיש השר לשעבר, דן מרידור, לשר הביטחון דאז, שאול מופז, דו"ח וועדה לשינוי תפיסת הביטחון של ישראל. בוועדה השתתפו כ-20 מומחים בתחומים שונים, ביניהם מי ששימש מאוחר יותר כראש המועצה לביטחון לאומי, האלוף גיורא אילנד, בכירי צה"ל וכוחות הביטחון, מומחים מהאקדמיה ובכירים ממשרד החוץ והתעשיות הביטחוניות. אחת המסקנות היותר חשובות מעבודת הוועדה הייתה הוספת רכיב ההתגוננות למשולש רכיבי הביטחון של מדינת ישראל.

על פי מסקנות הוועדה, הטרור והטילים ארוכי הטווח, מעבירים את המלחמה משדות הקרב היישר אל האזרחים בעורף, דבר המחייב פיתוח מענה של התגוננות עבור האוכלוסייה האזרחית והתשתיות הלאומיות. הדו"ח מצביע גם על הצורך לבחון מחדש את הרלבנטיות של מושגי ההרתעה, התרעה והכרעה בהתמודדות מול שחקנים לא מדינתיים דוגמת ארגוני הטרור חיזבאללה, חמאס ואחרים.

הוועדה הצביעה גם על הצורך במציאת מענה להגנה על מערכות המחשבים הלאומיות (איומי הסייבר).

שר הביטחון מופז אימץ את ממצאי הוועדה במלואם והמליץ לבסס את בניית כוחו של צהל על מסקנות הוועדה. עבודת הוועדה הוצגה ב- 2008 לקבינט המדיני – ביטחוני אולם לא אושרה ואומצה כתפיסת הביטחון של מדינת ישראל.

ב- 2013 פרסם האלוף במיל" פרופסור יצחק בן ישראל את משנתו לגבי תפיסת הביטחון של ישראל. בן ישראל טען שניתן לחלק את ההיסטוריה הביטחונית של ישראל לשלוש תקופות שבכל אחת מהן הייתה תפיסת ביטחון אחרת:<sup>1</sup>

"התקופה הראשונה התחילה מיד אחרי סיום מלחמת העולם הראשונה והכיבוש הבריטי של ארץ ישראל". העימות בתקופה זו היה עימות מוגבל ו"נשא אופי של סכסוך שכנים הרבים על מקורות מים, חלוקת אדמות וכדומה".

התקופה השנייה החלה, על פי בן ישראל, ערב הכרזת המדינה ונמשכה עד תחילת שנות התשעים של המאה העשרים. איום הפלישה של צבאות מדינות ערב השוכנות לגבולות מדינת ישראל—ועימות בין מדינות, היווה את האיום המרכזי בתקופה זו.

בראשית שנות התשעים של המאה העשרים החלה להתגבש, לדברי בן ישראל, תפיסת ביטחון שלישית, "זו שאיום הייחוס שלה אינו עוד רק פלישה של צבאות זרים, אלא ארגונים וגופים תת-מדינתיים (כמו חמאס ברצועת עזה וחיזבאללה בלבנון)", וכולל עימות מוגבל בין ישראל לבין ארגונים אלה ואחרים.<sup>2</sup>

בן ישראל גם טוען כי מאמרו של זאב ז'בוטינסקי, "על קיר הברזל" שפורסם ברוסיה ב- 1923 התווה את העיקרון שיש לצרוב את ההכרה במדינות ערב כי לא ניתן להשמיד את הנוכחות היהודית בארץ ישראל בכוח הזרוע, עיקרון שאומץ מאוחר יותר ע"י בן גוריון והפך לאחד מיסודות תפיסת הביטחון.

## הצורך בעדכון תפיסת הביטחון

תהליכי גלובליזציה, מהפכות טכנולוגיות בתחומי התקשורת, הסייבר והחלל, שנויים גאו-פוליטיים אזוריים וגלובליים, שינוי טבע המלחמות ושינויים בחברה הישראלית, מחייבים בחינה מחודשת של תפיסת הביטחון והתאמתה למציאות הדינמית של המאה ה-21. יחד עם זאת יודגש כי מרכיבי הא-סימטריה הבסיסיים (אוכלוסייה, שטח ומשאבים) בין ישראל לשכנותיה ולעולם הערבי והמוסלמי נותרו בעינם. חשיבות מיוחדת נועדה להתאמתה של תפיסת הביטחון למטרותיה של המדינה ולסביבתה האזורית והאסטרטגית המשתנה.

## השינויים הגיאו-פוליטיים

### הטלתה האזורית ושינויים גיאו-פוליטיים במזרח התיכון

במהלך העשורים האחרונים חלו שינויים דרמטיים במרקם הגיאופוליטי של מדינות המזרח התיכון ומאז 2011 בעקבות מהפיכות "האביב הערבי" מאופיין האזור בחוסר יציבות ומשברים שאנו עדיין מצויים בעיצומם. כך גם מצוי האזור בחוסר ודאות לגבי עתידו. השינויים שהתחוללו בעבר וממשיכים בהווה מחייבים בחינה מחודשת של תפיסת הביטחון אשר נשענה על מציאות גיאו-פוליטית שונה בתכלית.

ניתן להצביע על מספר מגמות מרכזיות המאפיינות כיום את המזה"ת:

בעקבות מהפיכות האביב הערבי, מדינת - הלאום הערבית, שהייתה הבסיס לסדר האזורי, מתחילה להתערער וחלק ממדינות האזור חוות תהליכי דיס אינטגרציה ומתדרדרות למעמד של מדינות כושלות.

במדינות שאינן הומוגניות בהרכב אוכלוסייתן, קיים פוטנציאל של התפרקות מבפנים למובלעות אוטונומיות (גיאוגרפיות, עדתיות, תרבותיות ופונקציונאליות). על המובלעות משתלטים גורמים, לרוב קיצוניים, הכופים את מרותם והשפעתם באמצעות הנשק ואווירת טרור.

על רקע החלשות המדינות הערביות וכוחות הביטחון שלהם, בולטת התחזקותם של שחקנים לא מדינתיים באזור, מרביתם ארגונים בעלי אוריינטציה אסלאמית קיצונית ועוינות כלפי מדינת ישראל.

ארגוני הטרור האסלאמיים מהווים אתגר עיקרי עבור כוחות הביטחון שלהם, בולטת התחזקותם של חלק ממדינות האזור: עבור הצבא המצרי בסיני, צבאו של אסד בסוריה, הצבא העיראקי, הצבא בתימן ועוד.

ישראל כיום מוקפת בשחקנים לא מדינתיים: חיזבאללה השולט בדרום לבנון, ארגוני מורדים סורים בהם גם ארגונים ג'יהאדיסטיים בסמוך לגבול ברמת הגולן, הרשות הפלסטינית ביהודה ושומרון, שלטון החמאס ברצועת עזה וארגונים ג'יהאדיסטיים בסיני.

## **בריתות אזוריות**

לצד האיומים והאתגרים שמציבה הטלטלה האזורית, המשבר ביחסים עם תורכיה והמציאות המורכבת בעקבות אירועי "האביב הערבי" מחייבים את ישראל לנסות ולאתר הזדמנויות חדשות ליצירת קואליציות עם מדינות במזרח התיכון ומחוצה לה בבלקן ובמזרח אפריקה.

ניתן להצביע על שלושה מרחבי עניין אסטרטגיים של ישראל לקידום בריתות פורמליות ובלתי פורמליות:

מזרח אגן הים התיכון – יוון וקפריסין ומדינות נוספות בבלקן.

מזרח תיכון - ערב הסעודית וחלק ממדינות המפרץ (יזמת הליגה הערבית יכולה לשמש כבסיס לשית"פ אזורי).

מזרח אפריקה – אתיופיה, קניה, דרום סודן, אוגנדה (המדינות הנוצריות במזרח אפריקה החשות מאוימות ע"י האסלאם הרדיקלי).

## **התגרענות איראן**

איראן, על פי התבטאויות מנהיגיה, שואפת לכונן הגמוניה אזורית במזרח התיכון וברחבי העולם המוסלמי. תוכנית הגרעין האיראנית מיועדת לתמוך בשאיפות אלה. התגרענות איראן מהווה פוטנציאל לאיום קיומי ולשינוי המאזן האסטרטגי האזורי (לרבות אפשרות לפתיחת מרוץ חימוש גרעיני של מדינות נוספות באזור).

עוד בטרם תוכל איראן לשגר לעבר ישראל טיל בליסטי בעל נשק גרעיני ולהציב אותה בפני מה שעשוי להפוך לאיום קיומי, סביר להניח שככל שתתקדם תכנית הנשק הגרעיני של איראן, קבוצות טרור שנתמכות על ידיה ירגישו חופש פעולה רב יותר, ככל שיחושו מוגנים יותר על ידי יכולות הגרעין הגדלות של איראן. איראן גם עלולה להפנות איומים נגד פעילות צה"ל ברצועת עזה או לבנון, במטרה להשפיע על שיקולי הדרג המדיני בישראל.

## **הסכסוך הישראלי – פלסטיני ותהליך השלום**

בן גוריון קבע עוד ב-1953 יעד אסטרטגי עליון למדינת ישראל: שלום עם שכנותיה הערביות. לסכסוך הישראלי – פלסטיני השפעות שליליות הן בזירה הפנימית והן על דימויה של ישראל בזירה הבינ"ל. בראיה ארוכת טווח מגלם סכסוך זה איום על זהותה היהודית – דמוקרטיה של מדינת ישראל. הטרור שהינו פועל יוצא מהימשכות הסכסוך מהווה אתגר ביטחוני המחייב מענה ייחודי. במישור הביטחוני יוצר הסכסוך הישראלי – פלסטיני איומים מצד ארגוני הטרור (החמאס הגא"פ ואחרים) בשני היבטים עיקריים: נשק תלול מסלול ופיגועי התאבדות. כמו כן קיים איום של התקוממות עממית המשלבת פעילות מחאה אזרחית עם טרור. תהליך מדיני מדשדש גם הוא לא תורם להחלצת ישראל מסכנת בידוד בינלאומי.

## **ההתמודדות בין המעצמות והשפעתה על המזרח התיכון**

חולשתה המדינית של ארה"ב, המשבר הכלכלי שהיא טרם נחלצה ממנו, נסיגתה מעיראק ואפגניסטן וצמצום גודלו של הצבא האמריקאי וגישתה השל וושינגטון בסוגיית הגרעין האיראני מעוררים דאגה בקרב בעלות בריתה של ארה"ב במזרח התיכון.

הפיתוח המהיר של משק האנרגיה האמריקאי וצמצום תלותה של ארה"ב בנפט מהמזרח התיכון עלולים גם הם לתרום לצמצום המעורבות האמריקאית בענייני המזה"ת.

לנוכח החולשה האמריקאית בולטת המדיניות הרוסית, שמטרתה להקנות לרוסיה מעמד של גורם השפעה מרכזי במזרח התיכון. הדבר בא לידי ביטוי בתמיכה רוסית בבעלות בריתה באזור (במיוחד במשטר אסד בסוריה) ובניסיון להרחיב את השפעתה למצרים (המאוכזבת מגישתה של ארה"ב).

סין הופכת בהדרגה לגורם בעל השפעה גוברת במזרח התיכון ויבשת אפריקה. סין ככלכלה השנייה בגודלה בעולם ועם צרכים אדירים של אספקת אנרגיה מעוניינת להבטיח את האספקה הסדירה של הנפט וחומרי גלם נוספים החיוניים לכלכלתה. עם זאת, סין מעוניינת ביציבות אזורית ונמנעת ככלל ממעורבות בסכסוכים האזוריים.

החלשות ההשפעה האמריקאית במזה"ת עשויה להוות זרז להגברת השפעתה ומעורבותה של סין באזור בטווח הארוך.

## **היחסים המיוחדים עם ארה"ב**

בשל מצבה הגאו-אסטרטגי המורכב של מדינת ישראל והאסימטריה הבסיסית בינה לבין אויביה, ישראל ביקשה מאז הקמתה להימצא במצב של ברית או קרוב לברית, לפחות עם מעצמה עולמית אחת. החל משנות ה-70 התהדקו היחסים עם ארה"ב והתפתחו לכדי "מערכת יחסים מיוחדת". היחסים המיוחדים בין ארה"ב וישראל הם הנכס המדיני והביטחוני החשובים ביותר שיש למדינת ישראל בזירה הבינלאומית.

לישראל יש אינטרס חיוני לא רק לשמר יחסים מיוחדים אלו עם ארצות הברית, אלא גם לקדםם ככל שניתן. חיוניותם של היחסים המיוחדים בולטת במיוחד בעידן הנוכחי בו ישראל נמצאת בבידוד בינלאומי גובר. המשך התמיכה האמריקאית בישראל חיונית לצורך התמודדות עם תהליכי הדה-לגיטימציה של מדינת ישראל בחוגים שונים במערכת הבינלאומית. לפיכך חיוני לבנות סדר יום מדיני משותף עם ארה"ב תוך גיבוש תמונת העולם המזרח תיכוני של הממשל ותיאום והבנה בסוגיה הפלסטינית. איום ההתגרענות של איראן מקנה משנה תוקף לחיוניות הקשרים המיוחדים עם ארה"ב לשימורם וטיפוחם כמרכיב חיוני בתפיסת הביטחון של ישראל.

## **זירות ואתגרים חדשים (ישנים)**

### **תחום לוחמת הסייבר**

התווך הקיברנטי הולך ותופס מקום מרכזי בכל תחומי הפעילות האזרחית והביטחונית בעולם כולו. מדינת ישראל בדומה למדינות המודרניות המפותחות הופכת להיות "תלויה מחשבים" ופגיעה למתקפות סייבר. בתחום הלוחמה הקיברנטית קיימת חשיבות עליונה להגנה על התשתיות החיוניות של המדינה בתחומי האנרגיה, המים, המחשוב, התקשורת, התחבורה והכלכלה ועל תשתיות בטחוניות חיוניות. ברמה הלאומית נדרשת תפיסה מערכתית כוללת של ההגנה על המערכות הממוחשבות, שניתן לכנותה "הגנה קיברנטית".

בניגוד לאיומים צבאיים של שימוש באלימות ע"י מדינות עוינות או ארגוני טרור, המרחב הקיברנטי מאפשר ליריב לגרום לפגיעות חמורות ללא נקיטה במהלכים פיסיים אלימים, "בחתימה נמוכה" ומבלי להותיר "טביעת אצבעות" המסגירה את זהות הגורם התוקף.

השינויים הרבים שחלו בתחום טכנולוגיות הלוחמה הקיברנטיות מאתגרים את התפיסות הביטחוניות הקיימות, ומחייבים בחינה מחודשת של מושגי היסוד ועריכת ההתאמות הנדרשות בתפיסת הביטחון על מנת שתוכל לספק מענה לאיומים החדשים.

### **תחום החלל**

התפתחות טכנולוגיות החלל בעולם והשתנות אופי המלחמות והרחבת מרחב האיומים על מדינת ישראל הפכו את השימוש בחלל לצורך ביטחוני חיוני עבור מדינת ישראל ומחייב את שילובו של ממד זה בתפיסת הביטחון שלה.

בעשורים האחרונים התרחב מעגל האיומים על מדינת ישראל כפועל יוצא מיכולת של מדינות רחוקות (דוגמת עיראק ואיראן) לאיים בשיגור טילים ארוכי טווח שניתן גם לציידם בראשי חץ לא קונבנציונליים. מתאר איום זה מכונה "איום מהמעגל הרחוק או איום ממדינות המעגל השלישי". השימוש בחלל מהווה לפיכך ממד אסטרטגי נוסף למדינת ישראל (מלבד הממדים המסורתיים של יבשה, ים ואוויר). בהקשר הביטחוני – צבאי – ממד החלל מסתמן מאז המהפכה הטכנולוגית והשנוי בטבע העימותים כמרכיב מרכזי של התפיסה המודרנית להפעלת כוח צבאי. בשילוב עם טכנולוגיות המחשוב הוא מייצר את המכלול המשולב של מערכות איסוף, שליטה ובקרה (ש"ב) ותקיפה ומכפיל למעשה את כוחו של כול אחד משלושת המרכיבים הללו ושלושתם ביחד ברמה האסטרטגית, אופרטיבית והטקטית של ניהול המלחמה.

### **הגברת חשיבות הזירה הימית**

שישים שנה לאחר גיבוש תפיסת הביטחון ע"י בן גוריון, המשקל הסגולי של המרכיב הימי בתפיסת הביטחון אינו תואם את משקלו האמיתי ונדרשים לפיכך עדכונים ושינויים בתפיסת הביטחון, ובהם ההכרה בחשיבות האסטרטגית של הזירה הימית כמרכיב יסוד בתפיסת הביטחון של ישראל. קרוב ל 80% מאוכלוסייתה של ישראל מתגוררת לאורך החוף של הים התיכון ומרבית התשתיות החיוניות של מדינת ישראל (תחנות כוח, בתי זיקוק, מתקנים להתפלת מים, נמלי הים, מתקנים ביטחוניים ועוד) מרוכזות רובן ככולן לאורך החוף. הים התיכון הוא גם עורק

החיים המקשר את ישראל לאירופה ולאמריקה, ואילו הים האדום מחבר אותה לאפריקה ולאסיה. כ- 97% מהיבוא והיצוא של מטענים לישראל עוברים דרך הים.

בשנים האחרונות, למרכיבי היסוד הגיאוגרפיים-אסטרטגיים שצוינו לעיל, נוספו מספר מרכיבים חדשים אשר מחייבים בחינה מחודשת של הזירה הימית בתפיסת הביטחון של ישראל:

גלוי מאגרי הגז מול חופי ישראל, הגדרת מרחב "המים הכלכליים", והצורך להגן על נכסים אסטרטגיים אלה. עליה בחשיבות הים האדום כפרוזדור סחר עם המעצמות האסיאתיות (סין, הודו, יפן), ותכניות ישראל לפיתוח נרחב של אזור אילת (נמל חדש, שדה תעופה חדש, מסילת ברזל, פרויקט "תעלת הימים" ועוד).

הים האדום מהווה זירת התמודדות של ישראל אל מול חדירה אסטרטגית איראנית למרחב, ניסיונות של איראן להברחת אמצעי לחימה לפלסטינים דרך זירה זו ואיומי טרור של הג'יהאד העולמי מתימן וקרן אפריקה.

העימות האסטרטגי מול איראן בהקשר של פיתוח היכולות הגרעיניות הצבאיות שלה, מחיבות הערכות ישראליות שחלק מהמענה הוא בתחום הזירה הימית והיכולת לפעול מזירה זו בטווחים ארוכים ולאורך זמן.

## **השפעת השינויים על רכיבי תפיסת הביטחון של ישראל**

כאמור, תפיסת הביטחון של ישראל מושתת על ארבע יסודות: הרתעה, התרעה, הכרעה והתגוננות (התגוננות התוספה בדו"ח מרידור).

הרתעה - בראש ובראשונה יש לבנות יכולת צבאית שתרתיע את אויבי ישראל מלפתוח במלחמה.

התרעה – במידה וההרתעה תיכשל נדרשת יכולת מודיעינית שתיתן התרעה בזמן על כוונת האויבים לפתוח במלחמה.

הכרעה - במקרה שההרתעה נכשלת וצבאות ערב יוצאים להתקפה, יש להעביר את המלחמה מוקדם ככל הניתן לשטח האויב ולשאוף להשיג הכרעה מהר ככל האפשר.

הרצון להעביר את המלחמה לשטח האויב נבע בעיקר מהעדר עומק אסטרטגי והרצון לצמצם ככל הניתן את הפגיעה בתשתיות אסטרטגיות ובאוכלוסייה האזרחית. העיקרון של מלחמה קצרה נבע מההבנה שצה"ל נדרש לגייס את כוחות המילואים בזמן מלחמה ושגיוסם לפרק זמן ארוך יפגע בכלכלת המדינה. השאיפה להשגת הכרעה מהירה נבעה גם מהרצון ליצור הרתעה אצל היריב מסבבים נוספים של לחימה בעתיד. נחתמו הסכמי השלום עם מצרים וירדן, וכתוצאה מכך סכנת הפלישה המידית של צבאות ערב הצטמצמה עוד יותר.

מאז מלחמת יום הכיפורים השתנה אופי האיומים על מדינת ישראל, פחת האיום של מלחמה כוללת נגד קואליציה של צבאות ערב והעימותים עם ארגונים לא מדינתיים (ארגוני טרור) הפכו למרכיב האיום המרכזי והשכיח. לפיכך יש לבחון במסגרת העדכונים לתפיסת הביטחון את מידת הרלבנטיות של שלושת רכיבי הביטחון המסורתיים (הרתעה, התרעה והכרעה) אל מול יריב מסוג זה.



מושג ההתגוננות שנוסף לשלושת הרכיבים נועד לתת מענה לאיומים על העורף ממדינות מרוחקות (מעגל שלישי – בעבר עיראק וכיום איראן) וכן ממדינות שכנות עוינות דוגמת סוריה ובמיוחד מצד ארגוני הטרור השיעים, הפלסטינים (ונראה כי גם הארגונים הג'יהאדיסטיים).

מדינת ישראל מאוימת כיום ע"י למעלה ממאה אלף רקטות וטילים המצויים בידי ארגוני הטרור ומכסים חלקים רבים משטחה של מדינת ישראל. תפיסת הביטחון המעודכנת צריכה להגדיר את המענה הנדרש לאיום זה באמצעות כלל האמצעים העומדים לרשות מדינת ישראל (מדיניים, צבאיים –הגנתיים והתקפיים ובתחום המיגון וחיזוק החוסן של האוכלוסיה).

### **אדפטציה- התאמה, כרכיב נוסף בתפיסת הביטחון של ישראל**

בשל הדינמיות וקצב השינויים הגאו-פוליטיים האזוריים והתוך-מדינתיים, התכופים ולאורך זמן, כולל בקרב מדינות העימות, עולה הצורך בהצפת רכיב נוסף בתפיסת הביטחון, זאת לצד ארבעת ה"גדולים".

הרכיב הוא אדפטציה, כלומר התאמה, למציאות דינמית ומשתנה. אין המדובר בהיבט הטקטי של המושג, אלא בהיבט התפיסתי-אסטרטגי. זאת בנוסף לזיהוי הזדמנויות חדשות.

### **ביבליוגרפיה**

---

<sup>1</sup> יצחק בן ישראל, תפיסת הביטחון של ישראל, הוצאת מודן, 2013, ע"מ 9.

<sup>2</sup> שם, ע"מ 10